
KÖNYVSZEMLE

Pikó Bettina: **Lelki egészség a modern társadalomban**

Akadémiai Kiadó, Budapest, 2005, 266 oldal, ára: 2500 Ft
ISBN 963 0582 69 4

Néhány éven belül Pikó Bettina több jelentős könyvet publikált, melyek révén már az egészséglélektannal és egészségpszichológiával foglalkozók körén kívül is ismertté vált. Kötetei közül kettő a fiatalok kockázati viselkedésformáival, egészségtudatosságával, társas támogatottságával és más, a prevenció szempontjából fontos sajátosságaival kapcsolatos kutatásairól szól. A szerző különböző vizsgálati csoportokon végzett, főleg kérdőíves, illetve standard skálákat alkalmazó felméréseiből folyóiratcikkek és könyvek sorozata manifesztálódott. Több – ha jól számolom – összesen négy új kötetében azonban új trend mutatkozik, amely egyre több cikkében is jelentkezik: nagyívű és eredeti konceptuális, elméleti szintézisekre vállalkozik. Ilyenfajta törekvés látszik a deviáns viselkedésformák szociológiájáról kiadott szöveggyűjteményében, amelyet a saját kitűnő fejezetei tettek érdekessé, de még markánsabban ez jellemzi az *Egészségpszichológia*, és még inkább a *Kultúra, társadalom, lélektan* című könyvét. Ez utóbbiban egyfajta szociálpszichológiai összegezés körvonalazódik a modern társadalom olyan mechanizmusairól, amelyek a személyiséget, ezen belül a biopszichológiai egészséget károsítják, és amelyek ma a globalizáció viszonyai között erőteljesebben érvényesülnek.

Egyfajta tetőpontnak tűnik ez a könyv, amely a megszokottól és a hagyományostól erősen eltérő képet ad a lelki (de implikatíve a testi) egészség pozitív lélektani értelmezéséről. Pikó mindig érzékeny volt az egészséggel kapcsolatos kutatások pozitív lélektani aspektusai iránt, ebben a könyvében azonban kizárólag ezt a megközelítésmódot állítja középpontba. Nem is titkolja, hogy e látószögből egészségfejlesztési, prevenció perspektívák megfogalmazhatóságát reméli, és ebben a szemléleti irányban valamiféle megoldást remél a modern társadalom és a benne élő ember gondjaira. A pozitív lélektan igazán az utóbbi néhány évben bontakozik ki, Pikó Bettina felhasznált irodalmának nagyobb része már az új, a harmadik évezredre datálódik, a könyv tehát alapvetően újsze-

rű, ilyen következetesen kidolgozott áttekintés eddig a magyar nyelvű szakirodalomban nem jelent meg.

A szerző a pozitív pszichológia fejlődési vonalát a biopszichoszociális szemlélettől indítja, és az egészség fogalmának változásain, komplexé válásán átívelve bontja ki. A laikus egészségfelfogások és a fogyasztói társadalom igényei a mai világban találkoznak, az egészségi állapot indikátorai a szubjektív értékek szempontjából is meghatározhatók, az életminőség felértékelődik, és a kutatások szerint kiderül, hogy ez igen relatív, egy sor készség, képesség, motiváció és viselkedésforma kompenzálhatja, mintegy felülírhatja az objektív egészségi állapotot, és jó életminőség fenntartását eredményezheti. A szerző a kutatási adatokból a betegségi élettapasztalat tanulási vetületét és a megküzdési stratégiákat emeli ki. Ezt követően a mentális egészség tárgyalásán át eljut a pozitív lélektan kialakulásához, az egészséglélektan alapvető üzenetei válnak itt új misszióvá és új társadalmi üzenetté. A lélektan mellett más társadalomtudományok „pozitív fordulata” is érlelődik. Sajátos módon olyan viselkedésmódok pozitív egészségfenntartó szerepe bizonyosodik be a vizsgálatokban, amelyek morális értékeket is képviselnek, A szerző emberi erények kifejezéssel adja vissza az angol nyelvű közleményekben leginkább a human strengths formulával kifejezett tényezőket, taglalja ezek izgalmas, új kategóriáit, különféle csoportosításban. Eltérő összefüggésekben olyan humán képességek lelki és testi egészségfenntartó szerepe tűnik elő, mint a pozitív emocionalitás, pozitív motivációk, intellektuális és társas, illetve társadalmi erények (pl. a demokrácia, a szolidaritás, amely pl. fontos helyet foglal el a ma sokat emlegetett és vizsgált szociális tőke konstrukciójában stb.). A proszociális viselkedés, illetve az empátiakészség mentálhigiénés értékéről a modern egészséglélektan is szólt, a szerző azonban új adatokat mutat be a bölcsesség és élettapasztalat jelentőségéről is. Az elégedettség és a boldogság a lelki egészség fontos elemeként jelenik meg a pozitív lélektan mentális egészségképében. Nem véletlen, hogy az új szemléletmód kialakítói között szerepel Csikszentmihályi, aki az áramlás, áramlat élmény-, illetve lelki állapotformáját korán leírta, vagy Seligman, aki a tanult tehetetlenségtől eljutott a tanult optimizmus fogalmáig, vagyis a mélyen átélt, az életfolyamatban kidolgozott, társas kölcsönhatásokban csiszolt bizakodás és biztonság lelkiállapotának megvilágításáig. A boldogság tehát egyfajta egészségi faktor is, a jólét szubjektív álélése a fontos, ez kultúráktól és társadalmi viszonyoktól függően eltérő, relatív lehet, de magában rejti a létet igenlő teljesség élményét.

Nagyon fontos fejezet szól a könyvben az autentikus létről – ez emeli ki leginkább a pozitív lélektan perspektíváját. A mai társadalom viszonyai ez ellen dolgoznak, de a fogyasztói kínálatok ellenére is lehetséges

kialakítani, átélni és megtartani az öndeterminációt, önmegvalósítást, egyediséget, és ellenállni pl. a sikerorientáció kihívásainak, az elidegenítő adaptációs kényszereknek. Ugyancsak fontos fejezet foglalja össze a hétköznapi bölcsesség pozitív lélektani definícióit és egészséglélektani fontosságait. Az idáig eljutó olvasó külön rácsodálkozik, hogy a pozitív irányzat konceptuálisan milyen jól kidolgozott és kutathatóvá tett olyan jelenségeket, amelyeket eddig a filozófia vagy a szépirodalom kezelte, illetve amelyeket a pszichológia sokáig inkább idealizált kulturális hagyományokként vagy illúziókként kezelte. Ilyen pl. az életcélok és élettervek fontossága, a jövőorientáltság, vagy a traumák feldolgozásából eredő „poszttraumás növekedés”, amelynek élményjelzéseit és értelmezési kísérleteit korábban egyfajta „Münchhausen-illúzióknak” tekintették a traumák károsító és destruktív valóságával szemben. Ugyancsak új és érdekes az érzelmek modern felfogása, amelyben nemcsak a pozitív érzelmek, hanem a teljes átélésmódok negatív emóciókat is integrálni képes szerepe kap hangsúlyt. Kitűnő fejezet szól az önbecsülés, önértékelés fontosságáról, az altruizmusról és a pozitív fejlődépszichológiáról, minden esetben társadalomlélektani szempontból, vagyis azt aláhúzva, hogy ezek a jelenségek optimálisan személyközi, társas, társadalmi kölcsönhatásokban alakulnak ki, mint ahogyan deficitjeik, hibás vagy kóros változataik is. A szerző különösen a serdülőkor formatív jelentőségét emeli ki, erről szóló fejezete sok vonatkozásban kapcsolódik, de csak általánosságban vonatkozik a már említett, a serdülőkori magatartási jellegzetességekkel és problémákkal foglalkozó könyveinek és vizsgálatainak tapasztalataira.

A könyv zárófejezete a munkahely, a munkavégzés pozitív lélektani perspektíváiról szól, az ezzel kapcsolatosan összegyűlt ismeretanyag nyomán a szerző jogosnak érzi a pozitív társadalom – pozitív emberi kapcsolatok, intézmények, pozitív pedagógia stb. – lehetőségének felvetését, mint lehetséges optimista választ a mai válsághelyzet, az ipari, civilizált társadalmak növekvő és megoldhatatlannak látszó gondjaira.

A könyv igen érdekes olvasmány. A szerző a fejezeteket nemcsak logikusan építette fel, hanem nagyon arányosan is osztotta be: olyan szemléletes általánosítási szintet talált meg a fogalmazásban, amely megengedi az elméleti szintézist úgy, hogy teret ad a szakirodalmi forrásadatolásnak és érvelési és értelmezési apparátusoknak is. Látható, hogy a szerző ennek az általánosítási szintnek érdekében nem ment el az empirikus adatokig, hanem az azok nyomán létrejött szakirodalmi összegezésekre támaszkodva alakította ki saját, egyedien pozitív képét a lelki egészségről, annak lehetséges pozitív megvalósulásáról, illetve megvalósításáról. A hatalmas irodalomjegyzék így annak is bizonyítéka, hogy világszerte nagy a szintézis igénye és nagy, illetve folyton növekvő az emberrel fog-

lalkozó új diszciplínának (mint pl. az egészséglélektan, de akár az ágazatként vagy területként felfogott pozitív lélektan) társadalmi relevanciája iránti igény, és ez mintegy a tudományban is polgárjogot nyert.

Pikó Bettina kötete alapvető, nagyon jelentős munka, amely remélhetően nálunk is előmozdítja a „pozitív fordulatot” a segítő szakmákban, a lelki egészségfejlesztés és a társadalomfilozófiai, társadalompolitikai gondolkodásban.

Dr. Buda Béla

Nemzeti Drogmegelőzési Intézet
1145 Budapest, Amerikai út 96.

Norman E. Zinberg: **Függőség és kontroll. Drog, egyén, társadalom**

Fordította: Békési József

Nyitott Könyvműhely Kiadó, Budapest, 2005, 359 oldal, ára: 3200 Ft
ISBN 963 2181 09 3

Norman E. Zinberg az amerikai drogkutatók ötvenes évek végétől a nyolcvanas évek közepéig működő nemzedékéhez tartozik. Jelen könyve egy kutatás összefoglalója, mondhatni egy kutatási beszámoló. A kutatás kiinduló felvetése a következő volt: a kontrollált iváshoz hasonlóan létezik-e kontrollált drogfogyasztás? Ha elfogadjuk – márpedig a tények minden ellentmondás dacára ezt mutatják –, hogy az alkohollal kapcsolatosan vannak absztinensek, mértékletesen fogyasztók (szociális ivók), nagyivók és függők, akkor a formális logika szabályai alapján nem vethetjük el azt a lehetőséget sem, hogy a drogokkal kapcsolatosan hasonlóképpen létezhet a kontrollált fogyasztók csoportja. A könyvben ismertetett kutatás ezen izgalmas és, valljuk be, tabukat feszegető téma vizsgálatára vállalkozott.

A mű felépítése nagyjából egy tudományos dolgozat szerkezeti felépítését követi. A szerző már az 1984-es kiadáshoz írt előszavában felvázolja azt a gondolatkört, amelyben mozogni kíván: a szer, a szerhasználó személyisége és a környezet háromszögét. Megfogalmazza a vizsgálat kérdését is: létezik-e kontrollált drogfogyasztó? És már rögtön itt, az elején példaként a vietnami háborús veteránok heroinfogyasztásának történetét citálja.

Az első fejezet, amely *A kontrollált drogfogyasztás történelmi perspektívái* címet viseli, esetleírások, az amerikai társadalom hatvanas évekbeli marihuánafogyasztása és a vietnami veteránok heroinfogyasztásának ismételt tárgyalása után visszatér a szer, a szerhasználó és a társadalmi

környezet kapcsolatának boncolgatására. Leírja, hogy véleménye szerint az illegális drogok kontrollált használatát a személyes és a társadalmi konfliktusok nehezítik. Idézi Beckert, aki szerint nem a drogokra adott válaszokból származnak a drogok kiváltotta pszichózisok, hanem a másodlagos aggodalomtól, amit a drog hatásainak nem kellő ismerete idéz elő. Megállapítja, hogy a beszerezhetőség mindig összefonódik azokkal a személyiségi, pszichológiai és társadalmi tényezőkkel, amelyek megte-remtik az igényt.

A második, *Függőség, abúzus és kontrollált drogfogyasztás: definíciók* című fejezetet a szerző azzal a megállapítással kezdi, hogy szerinte a szakirodalomban és a médiában nem választják el egymástól a fogyasztás és az abúzus fogalmait. A kontrollált fogyasztási minta létét igazolandó leír három esetet, majd egy történeti áttekintés következik, melynek lényege, hogy minden kultúra használt rekreációs céllal drogot, és kitér a drogok és az alkohol megítélésében szerinte fellelhető – Magyarországon is vita tárgyát képező – kettősségre. Különböző szempontok szerint tárgyalja a definíciókat, sorba véve a WHO, az általános orvosi és a szerfogyasztói definíciókat. A fejezet végén véleményét markánsan fejezi ki: a drogabúzus csak egyéni alapon határozható meg. Ugyanakkor precíz megfigye-lést javasol.

A harmadik fejezetben (*A kutatás módszertana és adatai*) a kutatás mód-szertanáról és az eredményekről számol be. A kutatócsoport két kutatá-sának adatait közli: a DAC (Drug Abuse Council – Drog Abúzus Tanács) és a NIDA (National Institute of Drug Abuse – Nemzeti Kábítószerügyi Intézet) kutatásokét. A DAC-kutatás négy célját részletesen is leírja:

1. megfelelő eszközök kialakítása a kontrollált marihuána-, psziche-delikus szer- és ópiátfogyasztók megtalálására;
2. az ezektől a fogyasztóktól való adatgyűjtésre, s ha lehetséges, azok hitelesítésére szolgáló eszközök kialakítása és alkalmazása;
3. a vizsgált személyek személyiségstruktúrájának és drogfogyasztási mintázatainak leírása;
4. a kontrollált fogyasztást stabilizáló vagy destabilizáló tényezők azo-nosításának megkezdése.

A NIDA-kutatás céljait a szenvedélyes drogfogyasztók és a kontrol-lált szerfogyasztók összehasonlításában jelölte meg.

Leírja a csoportba – kontrollált alanyok, határeseti alanyok, szenved-élyes alanyok, egyéb kategóriába tartozó alanyok csoportjai – történő beválasztás kritériumait, beszámol a szervezési nehézségekről, valamint a kutatás szervezésekor alkalmazott toborzási módszerekről is. Részle-tesen kitér a titoktartást szavatoló intézkedésekre és leírja az utánkövetés

módszertanát. Már itt kihangsúlyozza, hogy szerintük a kontrollált fogyasztási minta stabil volt.

Ebben a fejezetben a közölt adatokat a szerző hét táblázatba foglalva mutatja be, amelyekben a fogyasztási mintázat, a szociológia jellemzők, a személyiségtényezők, a fogyasztás motivációi és szabályai kerülnek bemutatásra. Emellett szöveges értékelést is ad, és következtetéseit matematikai statisztikai módszerek alkalmazásával támasztja alá.

A vizsgálat főbb megállapításai a következők:

- A kontrollált fogyasztókat kisebb valószínűséggel kezelték drogfogyasztás miatt, mint a szenvedélyes fogyasztókat. Mértékletesebben fogyasztottak, és kevesebb volt a negatív következmény – például többen dolgoztak közülük, mint a szenvedélyes fogyasztók közül.
- A személyiségváltozók tekintetében öt változót vizsgáltak (passzív-aktív, intimitás-izoláció, lázadás-konformitás, érzelmi tudatosság-érzelmi távolságtartás, valóság torzítása-valóság elfogadása). Ezek tekintetében elvárásaik teljesültek: megállapítják, hogy a két csoport motivációi a fogyasztás kapcsán eltérőek, vagyis a szenvedélyes fogyasztók passzívabbak, távolságtartóbbak és a valóságot jobban torzítják.
- A kontrollált fogyasztók szignifikánsan szorosabb kapcsolatban voltak az anyjukkal.
- Nem találtak különbséget a gyermekkori katasztrófális nehézségek – családi erőszak, szülői fegyelmezés módja, iskolai problémák, apával való gyermekkori kapcsolat és alkohol- vagy drogabúzó szülő – tekintetében.
- A környezeti változók vonatkozásában a legfontosabb megállapításuk, hogy a szenvedélyes fogyasztók között több volt a „magának való”, miközben a fogyasztás módját, helyét és a szabályokat illetően nem találtak különbséget a két csoport között, sőt még a tekintetben sem, ahogyan a fogyasztás következményeire tekintenek.

A negyedik, *A kutatási eredmények: a drogfogyasztás kialakulása és hatásai* című fejezetben interjúk alapján három részre – marihuána, pszichedelikus szerek és ópiátok – bontva tárgyalja a címben jelzett témát. A fejezetben nagy hangsúlyt kapnak a kezdeti szerhasználat negatív hatásai, és az interjúalanyok szavaival igyekszik bemutatni, hogy a rossz hatások egy része a rossz hatásoktól való félelemből ered. Fontos szerepet kap az illegalitás élményének tárgyalása is.

Az ötödik fejezet, amely a *Kutatási eredmények: a drogfogyasztás rituális, szankciói és kontrollja* címet viseli, az előző fejezethez hasonlóan építkezik, interjúk alapján tárgyalja a témát. A marihuána, illetve a pszichedelikus szerek fogyasztói között nehéz volt abúzórt találni, míg az ópiát-

fogyasztók között kontrollált fogyasztót volt nehéz találni. Fontos kontroll tényezőnek találja a pénzt, a magánélethez (munka, család) ragaszkodást és azt a tevékenységbeli kontrollt, amit az jellemez, hogy a szer megszerzése érdekében mit hajlandó a szerfogyasztó megtenni. Az interjúk alapján kijelenti, hogy függőnek lenni teljes állás. Mindazonáltal a kontrollált fogyasztók és a függők rítusai nem különböznek. A szabályok az élmény elérését és a szerhasználat biztonságát szolgálják.

A hatodik fejezetben (*Személyiség és társadalmi tanulás: a kontrollált fogyasztás elmélete*) a szerző a személyiség és a társadalmi tanulás kontextusát vizsgálja. Áttekinti az analitikus személyiségelmélet néhány alapjellemzőjét, és bevezeti a Heinz Hofmann által megalkotott relatív ego-autonómia és átlagos elvárható környezet fogalmakat. Ezek összefüggésrendszerében ismerteti a Rapaport-féle elméletet. A Rapaport által tárgyalt relatív ego-autonómia a környezeti ingerek és a belső késztetések egyensúlyától függ, autonómia csak egyensúly esetében áll fenn. Külső ingerek nélkül a belső késztetések csillapítása nem lehetséges. A külső valóság észlelése is egy ego-funkció. A konvenció szindróma tárgyalása a szuper-ego szerepére hívja fel a figyelmet, és magyarázza, hogy a szokásos környezetből való kikerülés hatására az emberek miért kezdenek el impulzív és kontrollálatlan módon viselkedni. A társadalmi tanulást tárgyalva kiemeli, hogy az nem korlátozódik a viselkedésre, hanem hatással bír a belső percepcióra és a belső kontroll tényezőkre is, amelyek a drogos magatartás kialakulása – például drogélmény – szempontjából fontos tényezők. A drogfogyasztást az impulzusok szelepeltetéseként látta, és a technikai haladást, az új drogok megjelenését a társadalmi rítusok felbomlásához vezető tényezőként értékeli, aminek szerepet tulajdonít egy adott szer hatásainak kezelésében.

A hetedik fejezet, amely a *Gondolatok a társadalompolitikáról és a drogfogyasztásról* címet viseli, egyrészt az egyesült államokbeli különböző társadalompolitikai indíttatású vizsgálatok áttekintését és az egyes intézkedések elemzését adja, másrészt pedig a kutatások hatásaival kapcsolatos elmélkedések összefoglalója: kutatási eredmények megismertetése a publikummal, a kutatói előítéletek és preconcepciók hatásainak elemzése a kutatás végkimenetelére. Kitér a megfelelő felvilágosító munka megszervezésének nehézségeire, és tárgyalja a felvilágosító célzattal megjelentetett kampánykiadványokat, illetve -filmeket elemző különböző vizsgálóbizottságok következtetéseit. Egy javaslatot is megfogalmaz a kétféle szerfogyasztó típus elkülönítésére: a fogyasztó, aki kontrolláltan fogyaszt, és a káros fogyasztó, aki diszfunkcionálisan fogyaszt, mert nem tart kontrollt. E tekintetben a szerző véleménye szerint nagy figyelmet kell fordítani a fogyasztás körülményeire, és véleménye szerint a prevenció szem-

pontjából fontosabb a fogyasztás körülményeire történő odafigyelés, mint magának a fogyasztásnak a megelőzése. Különösen a diszfunkcionális fogyasztást kell megelőzni!

A könyv végén található függelék három részre tagolódik. Az A és a B függelékben az első interjú vázlatát, illetve az utánkövető interjú vázlatát mutatja be Zinberg. A C függelék a korábbi kutatások áttekintése, mondhatni irodalmi áttekintés. A könyv végén az argó szavak szószerete, irodalomjegyzék, valamint tárgymutató található.

A mű értékelése meglehetősen nehéz. Nehéz egyrészt azért, mert egy 1984-ben megjelent könyvről kell 2005-ben véleményt mondani. Ráadásul egy olyan területen, ahol a tudományos kutatás viszonylag intenzívnek – bár korántsem problémamentesnek – mondható. Másrészt az eltelt idő alatt a társadalmi közeg is jelentősen megváltozott – ez az egyik tényező a Zinberg által vázolt háromszögben, a *setting*. Mindezek előrebocsátása ellenére sem mehetünk el szó nélkül a könyv szakmai hiányosságai mellett.

Már a kritikai megjegyzések elején fel kell tenni azt a lényegbevágó kérdést, lehetséges-e pontatlan definíciók alapján és nem megfelelő kontroll mellett egzakt kutatást végezni? Jóllehet maga Zinberg meglehetősen vitriolos stílusban ír, amikor a különböző definíciós problémákat veszi górcső alá, de ennek ellenére ő maga is adós maradt a precíz és pontos definíciókkal. Mi a fogyasztás, az abúzus és a függőség közötti különbség? Ez a megjegyzés független attól, hogy a könyv megjelenése óta több mint húsz év telt el, és független attól a nem elhanyagolható ténytől is, hogy még mind a mai napig homályos ezen fogalmak definíciója. Elég a jelenleg is érvényes BNO-10 vagy DSM-IV adta meghatározásokra utalni! Végül a havi egyszeri fogyasztást adja meg korlátként az alkalmi fogyasztók és kipróbálók elkülönítésére. Ez vitatható. Nem kevésbé az abúzus definíciójának hiánya is! Magát a fogalmat Zinberg anélkül használja, hogy definiálná azt. S mindezek a kételyek olyan vizsgálat kapcsán merülnek fel, ami önbevalláson alapul, mindenfajta kontroll lehetősége nélkül. Ez persze, legyünk Zinberggel méltányosak, lényegében minden klinikai addiktológiai kutatás Achilles-sarka. És ez a metodikai kérdés mind a mai napig nem lett megválaszolva. Kémiai kontroll bizonyos biztonságot e tekintetben adhatna! Már hallom is az ellenkezők hangját: de akkor elveszítjük a beteg bizalmát. Csakhogy óriási hiba egy terápiás helyzetet egy kutatási szituációval összekeverni! Ha a metodika megbízhatatlan, az eredmény is az! És ezen semmilyen matematikai statisztikai módszer nem változtat.

Vitatható a betegtoborzás metódusa is. Addiktológiai betegeket pénzbeli juttatás ellenében vontak be a kutatásba, ami a beteg vonatkozásá-

ban – az amúgy is hitelességi problémákat felvető populáció kapcsán – felveti a kutatócsoport elvárásainak történő megfelelés igényét. S mind-
ezt egy olyan kutatásban, ahol a bevont beteg állításának kontrollja nem
lehetséges.

Nyilvánvaló, hogy a fent taglalt problémák is részben okai lehetnek
annak, hogy meglehetősen kis beteglétszámmal foglalkozott a két kuta-
tás. Ám az egyszerűen komikus, amikor 50-nél kisebb esetszám esetén
százalékot számoltak a kutatás lebonyolítói, esetenként akár hét (!) be-
teg esetében is! Hasonlóképpen kritikával kell illetni az amúgy nagy szám-
ban bemutatott statisztikai vizsgálatok eredményeit és az azokból levont
következtetéseket is! Tudományos kutatásban megkérdőjelezhető a $p \leq 0.1$
érték szignifikanciaszintként történő megadása. Legalább a $p \leq 0.05$ az
elfogadható érték. Lehetséges, hogy nagyobb betegszám esetében el is érték
volna ezt a szignifikanciaszintet, de a jelen könyvben publikált kutatás e
tekintetben mindenképpen elégtelen.

A könyv interjú részében egyetlen teljes interjú sincs. Ez a terjedelmi
korlátok miatt részben elfogadható is lehetne, ha legalább egy-egy téma-
körhöz kapcsolódó kérdések megjelenéne *in toto*, és nem csupán pár
mondatos szemelvényekkel kínálná meg a szerző az olvasót. Ez túl azon,
hogy kételyeket ébreszt – az elméletet alá nem támasztó megnyilatkozá-
sok eliminálásának gyanúját felvetve –, didaktikai szempontból sem
szerencsés, mert éppen az interjúk váratlan fordulataira adott kérdezői
technikák és reakciók azok, amelyek segíthetnék a téma iránt érdeklődő-
ket és hasonló kérdéseket maguk is feltenni szándékozókat abban, hogy
hatékonyan tudjanak kérdezni.

Ellentmondásos a könyv 77–78. oldalán a reggeli alkohol-, illetve LSD-
fogyasztással kapcsolatos összehasonlítás. Míg a reggeli alkoholfogyasz-
tást a szerző problematikusnak ítéli, addig a reggeli LSD-fogyasztással
kapcsolatban azt írja: „Ez az LSD-re is igaz lenne, ha fogyasztása ugyan-
olyan szenvedélyes jellegű lenne; ám, ha a reggeli dózist gondosan meg-
tervezték, s mindig meghatározott tevékenységek követik – melyeket álta-
lában társadalmi keretek között végeznek –, a fogyasztás minősége radiká-
lisan más lesz.” A szerzővel egyet lehet érteni, és egyet is értünk, a reggeli
alkoholfogyasztás megítélésében. A reggeli alkoholfogyasztás problema-
tikus. Hisz ki ne látott volna már, amennyiben elég korán kelő az illető,
kocsmák vagy közértek előtt a nyitást türelmesen váró alkoholistákat, akik
miután reggeli adagjukat elfogyasztották, mentek a dolgukra. Igen, ez a
fogyasztási minta problémás, az alkoholfüggés mint diagnosztikai enti-
tás egyik jele, a megvonási tünetek megjelenését megelőzni, illetve azok
csillapítását elősegíteni hivatott manőver. De akkor miként is van ez az
LSD esetében?

A könyv olvasása közben a recenzensnek néha az az érzése támadt, hogy a reális és valós kutatási kérdés felvetésével a muníció mintha el is fogyott volna, és a több mint háromszáz oldal helyenként átcsap a drogfogyasztás apologetikájába. Hol van a határ a jogos, tudományosan alátámasztott következtetések hiányát felvető kritika és a droghasználat apologetikája között? A kérdéssel egyébként Zinberg maga is foglalkozik a könyvben. Természetesen ez nem tudományos kérdés, vagy helyesebben nem csak az, ezért e tekintetben csupán jelezzük a problémát, anélkül, hogy vitába szállnánk a könyvben megfogalmazott, meglátásunk szerint apologetikus véleménnyel.

Fontos körülmény, hogy az irodalomjegyzék, vélhetően nyomdai okból, hiányos: az N és S betűk közötti tartomány hiányzik!

Zinberg vizsgálatainak, sőt mondhatni érett kutatói működésének egész tartamára jellemző a hármas tagozódás – az egyén (*set*), a környezet (*setting*) és a szer farmakológiai hatásai (*drog*) – összefüggéseinek észben tartása. Könyvében a drogok kontrollált használata mellett érvel, és nagy hangsúlyt helyez a megfelelő rítusok, szankciók ismertetésére azon célból, hogy elfogadtassa a társadalom számára elfogadhatatlannak tűnőt. Létezik, létezhet kontrollált drogfogyasztás. Miközben Zinberg élesen kritizálja a társadalmat és az addikció kutatásában tevékenykedők egy nem elhanyagolható hányadát, vaskalapossággal és előítéletességgel vádolva őket, ő maga is beleesik a csapdába. Miközben a *setting* jelentősége mellett érvel, esetenként érvelésében pontosan ő maga az, aki negligálja a társadalmi környezetet. Mert miközben kifejezi értetlenségét a tekintetben, hogy a szintén tudatmódosító hatású alkohol legális, miközben a marihuána nem, elfeledkezik arról, ami mellett annyira lándzsát tör: a társadalmi közeg jelentőségéről. Míg az alkohol valamilyen módon mindenhol állami monopólium – adót kell fizetni az előállítás, a fogalmazás és a fogyasztás után vagy során –, addig a drogkereskedelem illegális. Az illegális szeszfőzést még a jelenleg hatályos magyar jogrend is tiltja, és nem elfelejtendő történelmi tény, hogy a szeszfőzés, például Magyarországon, mindig is regále jog, vagyis engedélyhez kötött tevékenység volt. Persze ez nem érv a drogok legalizálása ellen, sőt amellet sem, csupán az adott kor társadalmi felfogásának egy keresztmetszeti képe. S ne felejtjük el, hogy a kezdetek kezdetén az Amerikából érkezett dohányt, füstölőket hasonlóképpen súlyos törvényi szankciókkal sújtották! A probléma felvetése azonban valóban teljes joggal irányítja rá a figyelmet a társadalom szerepére. A társadalmi viták nem el-, illetve megkerülhetőek, bármennyire is ezt szeretné a társadalom és a politika. A kérdést rendészeti vagy egészségügyi problémává minősíteni nem lehet. A tudatmódosító szerekhez való viszony a recenzens véleménye szerint a társadalom em-

berképét, az egyén és a társadalom viszonyát, a jogok és a kötelességek közötti viszonyt tükrözi vissza. A tudatmódosító szerekhez való viszony súlyos társadalmi és transzcendentális kérdés. A vita nem megkerülhető, és nem szimpla jogszabályalkotási kérdés.

Mely kérdéseket is kellene tisztázni?

- Mennyi pénzt szánunk az ilyen jellegű kutatásokra?
- Bár Zinberg a drogok viszonylagos veszélytelensége mellett érvel, ha mégis bajba kerül valaki szerfogyasztása miatt (drog, alkohol, dohányzás), akkor mekkora legyen az önerő és a társadalmi erő aránya?
- Milyen keretek között lehessen szert használni? Mik legyenek a szankciók? Egyáltalán helye van-e bármilyen rendészeti fellépésnek? És talán ki-ki maga is folytathatja a sort!

Zinberg műve egy negyedszázada végzett kutatásról készült beszámoló, mely több ponton is kritizálható. A kutatás alapkérdésének vizsgálata ma is aktuális: létezhet-e kontrollált kábítószer-fogyasztás? A kérdésre adott zinbergi válasz a recenzens véleménye szerint nem meggyőző, a kérdést a bemutatott kutatási eredmények alapján sem pró, sem kontra eldönteni nem lehet. A kutatások folytatása ellenére, tekintettel a társadalmi attitűdre is (!), a drogfogyasztás tekintetében társadalmi konszenzus kialakítása még várat magára.

A könyv kutatási beszámoló, ezért olvasását elsősorban szakemberek – addiktológusok, farmakológusok, szociológusok – számára ajánlom.

Dr. Kalapos Miklós

VIII. kerületi TÁMASZ Gondozó
1089 Budapest, Korányi Sándor u. 3/a